

MUAMMOLI TA'LIM (PBL) TEXNALOGIYASINI TASHKIL ETISHNING PEDOGOGIK-TEXNOLOGIK BOSQICHLARI.

Xasanova Nargiza Atxamovna
Toshkent Kimyo xalqaro universiteti
„Turizm“ kafedrasida katta o'qituvchisi
Sodiqov Abil Eshqobil o'g'li
Toshkent Kimyo xalqaro universiteti
„Turizm“ yo'nalishi talabasi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim metodlaridan biri- muammoli ta'lim metodi va uning tarixi haqida so'z boradi. Muammoli ta'limning dars jarayonida qo'llashning amaliy ahamiyati, usullari va pedogogik-texnologik bosqichlari keltirib o'tilgan. Bugungi kunda dars jarayonlarining samarali tashkil etilishi va to'g'ri olib borishda ushbu metodning o'rni va ahamiyati haqida ham aytib o'tilgan. Bundan tashqari o'qituvchilarning ushbu metoddan foydalanishda qo'llashi kerak bo'lgan usul va texnikalar ham keltirilib o'tilgan.

Kalit so'z. Metod, ta'lim, tarbiya, jarayon, muammoli ta'lim, o'qituvchi, sarmoya, rivojlanish, natija, pedogogik mahorat, texnologik bosqich.

Annotation: This article talks about one of the educational methods - problem-based learning method and its history. The practical significance, methods and pedagogical-technological stages of using problem-based education in the course of the lesson are mentioned. Today, the role and importance of this method in the effective organization and proper conduct of lesson processes was also mentioned. In addition, the methods and techniques that teachers should use in using this method are also presented.

Key word. Method, education, education, process, problem-based education, teacher, investment, development, result, pedagogical skill, technological stage.

Insonning butun hayoti davomida uning oldida doimo murakkab va ba'zan shoshilinch muammolar paydo bo'ladi. Bunday qiyinchiliklarning paydo bo'lishi, atrofimizdagi dunyoda hali ham ko'p yashirin va noma'lum narsalar mavjudligini aniq ko'rsatadi. Shuning uchun har birimiz narsalarning yangi xususiyatlari va odamlar

o‘rtasidagi munosabatlarda sodir bo‘ladigan jarayonlar haqida chuqur bilimga ega bo‘lishimiz kerak.

Shu munosabat bilan maktab dasturlari va darsliklar o‘zgarganiga qaramay, yosh avlodni tayyorlashning eng muhim ta’lim va umumta’lim vazifalaridan biri bolalarda muammoli faoliyat madaniyatini shakllantirish hisoblanadi.

Muammoli ta’lim texnologiyasini mutlaqo yangi pedagogik hodisaga bog‘lab bo‘lmaydi. Uning elementlarini Sokrat tomonidan olib borilgan evristik suhbatlarda, ko‘rish mumkin. Ushinskiy ba’zi masalalarini ko‘rib chiqdi. U o‘quv jarayonidagi muhim yo‘nalish – tarjima, degan fikrni bildirdi, mexanik harakatlarni oqilona harakatlarga aylantiradi. Sokrat ham xuddi shunday qildi. U o‘z fikrlarini tinglovchilarga majburlashga urinmadi. Faylasuf o‘z shogirdlarini bilim sari yetaklovchi savollarni berishga intildi.

Muammoli ta’lim texnologiyasining rivojlanishi ilg‘or pedagogik amaliyotda erishilgan yutuqlarning klassik ta’lim turi bilan uyg‘unlashuvi natijasi bo‘ldi. Bu ikki sohaning birlashishi natijasida o‘quvchilarning intellektual va umumiy rivojlanishi uchun samarali vosita paydo bo‘ldi.

Muammoli ta’lim yo‘nalishi XX asrda ayniqsa faol rivojlana boshladi va umumta’lim amaliyotiga joriy etila boshlandi. Ushbu kontseptsiyaga 1960-yilda J. Bruner tomonidan yozilgan «O‘quv jarayoni» asari katta ta’sir ko‘rsatdi. Unda muallif bitta muhim g‘oya, albatta, muammoli ta’lim texnologiyasining asosi bo‘lishi kerakligini ta’kidlagan.³³

Mahalliy pedagogik adabiyotga kelsak, bu g‘oya o‘tgan asrning 50-yillaridan boshlab amalga oshirila boshlandi. Olimlar gumanitar va tabiiy fanlarni o‘qitishda tadqiqot metodining rolini kuchaytirish zarur degan g‘oyani qat’iyat bilan rivojlantirdilar. Shu bilan birga tadqiqotchilar muammoli ta’lim texnologiyasini joriy etish masalasini ko‘tara boshladilar. Zero, bu yo‘nalish o‘quvchilarning fan uslublarini puxta egallashiga imkon beradi, tafakkurini uyg‘otadi va rivojlantiradi. Shu bilan

³³ . R.Ishmuhamedov, M.Yuldashev. Ta’lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. O‘quv qo‘llanma. – T.: 2013 y. -279 bet

birga, o'qituvchi o'z o'quvchilariga bilimlarni rasmiy ravishda yetkazish bilan shug'ullanmaydi.

Bugungi kunda ta'lim jarayonidagi muammolar bolalarning aqliy faoliyatidagi yaqqol qonuniyatlardan biri sifatida qaralmoqda. Muammoli ta'lim texnologiyasining turli xil usullari ishlab chiqilgan bo'lib, ular turli fanlarni o'qitishda qiyin vaziyatlarni yaratishga imkon beradi. Bundan tashqari, tadqiqotchilar ushbu yo'nalishni qo'llashda kognitiv vazifalarning murakkabligini baholashning asosiy mezonlarini topdilar.

Federal davlat ta'lim standartining muammoli ta'lim texnologiyasi maktabgacha ta'lim muassasalarida, shuningdek, umumiy ta'lim, o'rta va oliy kasb-hunar maktablarida o'qitiladigan turli fanlar dasturlari uchun tasdiqlangan. Bunda o'qituvchi turli usullardan foydalanishi mumkin. Ular muammoli ta'lim texnologiyalaridan foydalangan holda ta'lim jarayonini tashkil etishning oltita didaktik usullarini o'z ichiga oladi. Ulardan uchitasi o'qituvchi tomonidan mavzu materialini taqdim etish bilan bog'liq. Qolgan usullar o'qituvchi tomonidan o'quvchilarning mustaqil ta'lim faoliyatini tashkil etishni anglatadi. Muammoli ta'lim metodlarining ba'zi usullari haqida aytib o'tamiz.

Respublikamizning hozirgi davrdagi ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish tamoyillari jahondagi taraqqiy etgan mamlakatlar qatoridan munosib o'rin olish uchun ma'naviy salohiyatimizni va iqtisodiy qudratimizni yanada oshirish, ularni XXI asr ilmiy-texnika taraqqiyoti talablariga javob beradigan tarzda qayta qurishni talab qiladi³⁴. Buning uchun yoshlarimiz dunyoqarashini o'zgartirish, ularning bilim va ma'naviyatlarini jahon andozalari darajasiga ko'tarish zarur.

Bugun jamiyat ta'lim maskanlari oldiga: maxsus qobiliyatini ularning mustaqil bilishlarini maqsadga muvofiq ravishda rivojlantirishni vazifa qilib qo'ydi. Ana shu vazifalarni hal etishda muammoli ta'lim texnologiyasi etakchi o'rinni egallaydi.

Muammoli ta'lim – bu mantiqiy fikrlash jarayoni (tahlil, umumlashtirish va boshqa shu kabilar) va o'quvchilarning izlanishli faoliyati qonuniyatlarini (muammoli vaziyat, bilishga qiziqish, ehqtiyoj) hisobga olib tuzilgan ta'lim va o'qitishning ilgari

³⁴ Sh.S. Shodmonova va boshqalar. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – T.: "Fan va texnologiya". 2019 y. -296 bet.

ma'lum bo'lgan usullarini qo'llash qoidalarining yangi tizimidir. Shuning uchun ham muammoli ta'lim ko'proq o'quvchi fikrlash qobiliyatining rivojlanishini, uning umumiy rivojlanish va e'tiqodining shakllanishini ta'minlaydi.

Didaktikaning barcha yutuqlarini istisno qilmay, balki ulardan foydalangan holda muammoli ta'lim ilmiy bilim va tushunchalarni, dunyoqarashni shakllantirish, shaxs va uning intellektual faolligini har tomonlama rivojlantirish vositasi sifatida rivojlantiruvchi ta'lim bo'lib qoladi.

Muammoli ta'lim nazariyasi o'quvchi intellektual kuchining rivojlantiruvchi ta'limni tashkil qilishning psixologik – pedagogik yo'llari va usullarini tushuntiradi. Muammoli vaziyatlarning roli va ahamiyatini aniqlash o'quvchi faol fikrlash faoliyatining psixologik-pedagogik qonuniyatlarini izchil ravishda hisobga olish asosida o'quv jarayonini qayta qurish g'oyasiga olib keldi. Yangi pedagogik faktlarni nazariy jihatdan mulohaza qilib ko'rish asosida muammoli ta'limning asosiy g'oyasi aniqlanadi: muammoli ta'limda bilimning deyarli katta qismi o'quvchilarga tayyor holda berilmaydi, balki o'quvchilarning tomonidan muammoli vaziyat sharoitlarida mustaqil bilish faoliyati jarayonida egallab olinadi.³⁵

Ma'lumki, shaxsning har tomonlama va garmonik rivojlanishining muhim ko'rsatikichi – yuqori darajada fikr yuritish qobiliyatining mavjudligidir. Agar ta'lim ijodiy qobiliyatni rivojlantirishga olib borsa, u holda uni so'zning zamonaviy ma'nosida rivojlanuvchi ta'lim deb hisoblash mumkin.

Rivojlanuvchi ta'lim deb, ya'ni umumiy va maxsus rivojlanishga olib keladigan shunday ta'limni hisoblash mumkinki, unda o'qituvchi fikr yuritishning qonuniy rivojlanishni bilimga tayangan holda, maxsus pedagogik vositalar yordamida o'z o'quvchilarini fan asoslarini o'rganish jarayonida fikrlash qobiliyati va bilish ehtiyojini shakllantirishga oid maqsadga yo'naltirilgan ish faoliyatini olib boradi.

O'qitish jarayoniga muammoli o'qitish texnologiyasini qo'llash uchun o'qituvchi quyidagi masalalarni hal qilishi lozim:

³⁵ A.A. Xoliqov. Pedagogik mahorat. Darslik. Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. – T.: Iqtisod-moliya, 2011 y. -420 bet.

➤ O‘quv dasturi bo‘yicha mavzularni muammoli dars shaklida o‘tish mumkinligini;

➤ Mavzu matnidagi masalalar bo‘yicha muammoli vaziyatni keltirib chiqaradigan savollar, topshiriqlarni aniqlash, bunda didaktikaning ilmiylik, tizimlilik, mantiqiy ketma-ketlik, izchillik prinsiplariga amal qilish;

O‘quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish va boshqarishni ta‘minlaydigan vosita va usullarini aniqlashi, ulardan o‘z o‘rnida va samarali foydalanish yo‘llarini belgilash zarur.

Boshlang‘ich sinflarda ta‘lim-tarbiya jarayonining asosiy vazifasi – bolani shaxs sifatida kamol toptirish, uning ijodiy salohiyatini yuzaga chiqarish, shuningdek, ruhiy va jismoniy sog‘lig‘iga putur yetkazmasdan yaxshi natijalarga erishishdan iborat.³⁶

Boshlang‘ich maktabda muammoli o‘qitish texnologiyasidan foydalanish shundan iboratki, o‘qituvchi yangi mavzuni taqdim etishdan oldin o‘quvchilariga qiziqarli materialni («yorqin nuqta» texnikasi) aytib beradi yoki mavzuni juda muhim deb tavsiflaydi. talabalar (muvofiqlik texnikasi). Birinchi holda, masalan, adabiyotda muammoli ta‘lim texnologiyasi qo‘llanilganda o‘qituvchi asardan parcha o‘qishi, ko‘rib chiqish uchun illyustratsiyalar taklif qilishi, musiqani yoqishi yoki o‘quvchilarni qiziqtiradigan boshqa vositalardan foydalanishi mumkin. Muayyan adabiy nom yoki hikoyaning nomi bilan bog‘liq bo‘lgan assotsiatsiyalarni to‘plaganingizdan so‘ng, bilimlarni yangilash mumkin bo‘ladi.maktab o‘quvchilari darsda hal qilinadigan muammoga. Bunday «yorqin nuqta» o‘qituvchiga dialog rivojlanadigan umumiy nuqtani o‘rnatishga imkon beradi.

Aloqadorlik texnikasini qo‘llashda o‘qituvchi yangi mavzudagi asosiy ma‘no va uning bolalar uchun ahamiyatini ochishga intiladi. Bu usullarning ikkalasidan bir vaqtning o‘zida foydalanish mumkin.

Bundan keyin boshlang‘ich maktabda muammoli ta‘lim texnologiyasini qo‘llash yechim izlashni tashkil qilishni nazarda tutadi. Bu jarayon shundan iboratki,

³⁶ G.Niyozov, M.E.Axmedova. Pedagogika tarixidan seminar mashg‘ulotlari. O‘quv qo‘llanma. - T.: "Noshir" 2011 y. -140 bet.

o‘qituvchining yordami bilan bolalar o‘z bilimlarini «kashf qiladilar». Bu imkoniyat farazlarni rag‘batlantiradigan dialog yordamida, shuningdek, bilimga olib borish orqali amalga oshiriladi. Bu usullarning har biri talabalarga mantiqiy fikrlash va nutqni rivojlantirish imkonini beradi.

Bilim «kashfiyotidan» so‘ng o‘qituvchi ta’lim jarayonining keyingi bosqichiga o‘tadi. Bu olingan materialni takrorlash, shuningdek, muammolarni hal qilish yoki mashqlarni bajarishdan iborat.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. N.N. Azizxo‘jaeva. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat.
2. S.A. Madyarova va boshq. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat.- T.: IQTISOD-MOLIYA, 2009, 240 b.
3. R.Ishmuhamedov, M.Yuldashev. Ta’lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. O‘quv qo‘llanma. – T.: 2013 y. -279 bet.
4. B.X. Xodjayev. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. Darslik. - T.: «Sano-standart» nashriyoti, 2017 yil. -416 bet.
5. Sh.S. Shodmonova va boshqalar. Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – T.: “Fan va texnologiya”. 2019 y. -296 bet.
6. A.A. Xoliqov. Pedagogik mahorat. Darslik. Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi. – T.: Iqtisod-moliya, 2011 y. -420 bet.
7. G.Niyozov, M.E.Axmedova. Pedagogika tarixidan seminar mashg‘ulotlari. O‘quv qo‘llanma. - T.: “Noshir” 2011 y. -140 bet.
8. M.E. Axmedova. Pedagogika nazariyasi va tarixi. (Pedagogika tarixi). O‘quv qo‘llanma. O‘zR oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi. - T.: Tafakkur bo‘stoni, 2011y. -128 bet.
9. N.T. Omonov, N.X. Xo‘jayev, S.A. Madyarova, E.U. Eshchonov. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Darslik.– T.: “Iqtisod-moliya” 2009 y. – 240 bet.
10. S.M.Raxmonova DIDACTIC POSSIBILITIES OF IMPROVING THE METHODOLOGY FOR PREPARING FUTURE EDUCATORS OF THE PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATION FOR INNOVATIVE PROFESSIONAL ACTIVITIES. Pindus Journal of Culture, Literature, and ELT ISSN: 2792 – 1883 | Volume 2 No. 12 <https://literature.academicjournal.io> 16.12.2022 y.36-40 bet.